

แปลพวด กับแปลไมได้

โดย

สุพรรณิ ปิ่นมณี

แปลพอได้ กับแปลไม่ได้

นอกจากความกำกวมในการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้คำ หรือเรื่องการใช้โครงสร้างประโยค ที่สร้างปัญหาหลักๆ ในการแปลแก่ผู้แปลแล้ว ยังมีความกำกวมอีกประเภทหนึ่ง ที่ก่อความลำเค็ญให้กับนักแปลอยู่เสมอมานั้นก็คือ ความกำกวมแบบเจตนาจะให้กำกวม เช่น การเล่นคำโดยใช้คำที่มีความหมายหลายนัย ซึ่งมองดูผิวเผิน อาจจะดูสื่อความหมายอย่างชัด ชัดไปตรงมา แต่ในความเป็นจริงกลับมีความหมายอื่นซ่อนขึ้นมาแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง หน้าตาแสนที่อภิสุทธิ นั้น รวมทั้งการเล่นคำ โดยใช้คำพ้องรูปหรือพ้องเสียง ซึ่งมีทั้งรูปและเสียงตรงกัน หรือรูปไม่ตรงกันแต่เสียงตรงกัน นอกจากนี้ยังมีวลีตรงกันแต่โครงสร้างที่ละไว้ในที่ไม่ตรงกัน หรือสิ่งที่ผู้เขียนละไว้ในที่ไม่ตรงกัน พูดอย่างนี้ก็คงจะพอมองเห็นทุกซอกซอกของนักแปลได้ชัดเจน เพราะนักแปลไม่เพียงแต่ต้องแปลตัวหนังสือที่ปรากฏอยู่เท่านั้น ยังอาจจะต้องแปลเลยนั้นไปอีก กล่าวคือ ต้องแปลในสิ่งที่ไม่ปรากฏเป็นตัวหนังสืออีกด้วย เช่น การแปลวรรณกรรม แต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงถึงการแปลวรรณกรรม ซึ่งหน่วยความหมายแต่ละหน่วยมักจะประกอบไปด้วยหน่วยความหมายอื่น ๆ แฝงตัวอยู่เสมอไม่มากนักเลย ซึ่งต้องใช้เนื้อที่ในการบรรยายหลายเล่มสมุดทีเดียว

ในที่นี้จะขอเอาเรื่องข้างมาเป็นตัวอย่าง เพราะความสั้นกระชับรัด ได้ใจความ และข้อสำคัญสามารถแสดงบริบททั้งหมดให้เห็นได้ในเวลาเดียวกัน แต่จากมุมเล็ก ๆ ขำ ๆ นี้ ก็อาจจะท่อนภาพมุมที่กว้างขึ้น และเป็นจริงเป็นจัง เป็นเรื่องเป็นราวต่อไปได้อีก สุดแต่ท่านผู้อ่านจะนำไปขบคิด และขยายขอบเขตความระมัดระวังในการแปลของตนให้มากขึ้น

ความกำกวมที่ว่าจะขอแบ่งออกเป็นประเภทกำกวมแล้วแต่ยังพอแปลได้ กับกำกวมแล้วแปลไม่ได้เลย

1. แปลพอได้

เรื่องราวต่อไปนี้จะเห็นได้ว่ามีความกำกวมโดยเจตนา แต่บังเอิญในภาษาแปลมีคำ วลี และประโยคที่มีความหมาย หรือโครงสร้างที่กำกวมแบบเดียวกัน

หญิงฉ้วนนางหนึ่งไปรับประทานอาหารกับเพื่อน เธอรับประทานอาหารจุกมาก จึงสั่งเสิร์ฟขึ้นใหญ่เมื่อเริ่มเติมกอมมาเต็มจานขนาดมโหรีมา เพื่อนเห็นเข้าก็ตกใจ สงสัยว่าเธอจะกินเข้าไปหมดได้อย่างไร

“ແທງລະຫີ ຈົນຈະກິນກັບມັນຝຣັ່ງຢ່າະ”

“นั่นเธอคงไม่คิดที่จะกินไส้เต๋คนนั้นคน
อย่าง } เดียวนะ”

“ไม่รู้จัก แล้วขาอีกข้างหนึ่งชื่ออะไรล่ะ”

เรื่องนี้การแปลไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เพราะสามารถสร้างความกำกวมแบบเดียวกันได้
เนื่องจากทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยมีบทขยายแบบเดียวกัน

A bloke... called Moloney

ขยาย

ไอ้หนุ่ม... ชื่อโมโลนี

ขยาย

called Moloney ขยาย a bloke และ ชื่อโมโลนี ขยาย ไอ้หนุ่ม

A bloke with one leg called Moloney

ขยาย

ไอ้หนุ่มที่มีขาข้างหนึ่งชื่อโมโลนี

ขยาย

ขยาย

called Moloney ขยาย one leg และ ชื่อโมโลนี ขยาย ขาข้างหนึ่ง

แต่ทั้งนี้พึงระวังว่าไม่แปล one leg ว่า ขาข้างเดียว เพราะจะทำให้เรื่องเสียได้

กล่าวคือจะทำให้คำตอบดูไร้ความหมาย “No. What’s the name of his other leg?” ถ้าบอกว่ามี
ขาข้างเดียวแล้วจะถามชื่อของขาอีกข้างหนึ่งทำไม

ตัวอย่างต่อไปเป็นตัวอย่างของความกำกวมประเภทละคำ

On the question how Frenchmen liked girls’ legs, 19% said they liked fat legs, 27% said they liked slender legs and the rest said they liked something in between.

ชาวฝรั่งเศสชอบขาแบบไหนของผู้หญิง 19% ตอบว่าชอบขาอวบ
มีเนื้อมีหนัง อีก 27% ตอบว่า ชอบขาเรียว ๆ ส่วนที่เหลือตอบว่า
ชอบอะไรที่อยู่กึ่งกลาง ๆ

กลาง ๆ อาจจะมีหมายถึง in between (fat legs and slender legs) กึ่ง ๆ ระหว่างขาอวบกับขาเรียว หรืออาจจะมีหมายถึง in between (two legs) ตรงกลางระหว่างขาทั้งสองข้างก็ได้ ในวงเล็บคือสิ่งที่ละไว้โดยจงใจ ให้มีสองความหมาย

การเล่นกับความกำกวมในการใช้คำ ถ้าบังเอิญในภาษาแปลสามารถใช้คำกำกวมแบบเดียวกับในภาษาต้นฉบับ ก็ถือเป็นความโชคดีของผู้แปลยกตัวอย่างเช่น

A young gentleman was going down in an elevator with five strange women. When they reached the first floor, the man stepped aside to allow them to exit first. As the last woman left the elevator, she turned and sneered, "When Women's Lib has its day, you'll get off first!"

"My dear lady," the gentleman replied. "I'd like to see all women free."

"You would?" the woman exclaimed, utterly surprised.

"Yes," the gentleman smiled, "I hate it when they charge."

ชายหนุ่มผู้หนึ่งลงลิฟท์มาพร้อมกับผู้หญิงที่ดูแปลก ๆ อีก 5 นาง เมื่อลิฟท์ลงไปถึงชั้นหนึ่ง ชายหนุ่มก็หลีกทางให้หญิงทั้งห้านางออกไปก่อน พอหญิงคนสุดท้ายก้าวพ้นลิฟท์ออกไป เธอหันมาเย้ยว่า "ให้ถึงเวลาที่ผู้หญิงมีสิทธิ เสรีภาพเสียก่อนเหอะ ตอนนั้นคุณนั่นแหละต้องออกจากลิฟท์ก่อน"

"คุณผู้หญิงครับ" สุภาพบุรุษหนุ่มตอบ "ผมอยากจะได้เห็นผู้หญิงทุกคนฟรีนะครับ"

"จริงรึ?" เธออุทานด้วยความแปลกใจสุดขีด

"ครับ" ชายหนุ่มยิ้ม "ผมไม่ชอบให้พวกเธอเอาเงินนะครับ"

คำว่าฟรี แม้จะเป็นภาษาอังกฤษแต่ก็เข้ามาเป็นคำยืมคำหนึ่งในภาษาไทยไปแล้ว ใช้โดยทั่วไปเป็นที่เข้าใจกันในความหมายว่า 1. ว่าง อิสระ เสรี ปราศจากภาระ ข้อผูกมัด หรือการยึดเหนี่ยว ฯลฯ เช่น วันเสาร์หน้าทำตัวให้ฟรีไว้จะจะไปรับมากินข้าวด้วยกัน ล้อหมุนฟรี ฟรีเช็ทส์ 2. ไม่เสียเงิน เช่น ของแจกฟรี ค่าเทอมฟรี เป็นต้น

เรื่องนี้ถือว่าเป็นความกำกวมที่เกิดจากการละคำไว้ คำพูดของชายหนุ่มมีความหมาย 2 นัยคือ

“I’d like to see all women free $\left\{ \begin{array}{l} \text{from prejudice} \\ \text{of discrimination} \end{array} \right.$ ”
“I’d like to see all women free of charge.”

2. แปลไม่ได้

ความกำกวมอย่างจงใจประเภทที่ทำให้แปลไม่ได้เลย ถ้าจะแปลให้ได้ก็ต้องหัดขึ้นคอกันเลยทีเดียว คือ การเล่นคำ โดยการใช้คำหรือสำนวนที่ดีความหมายได้หลายอย่าง หรือคำหลายนัย และคำพ้องรูป หรือพ้องเสียงที่เรียกว่า “pun” ซึ่งทำให้มีหลายความหมายยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

Dorothy Parker and a friend were once discussing a celebrity whose garrulousness was unrivaled.

“She’s so outspoken,” observed her friend.

“By whom?” inquired Miss Parker.

โดโรธี พาร์คเกอร์กับเพื่อนกำลังคุยกันเรื่องคนดังคนหนึ่ง ซึ่งปากตะโกไรเทียมทานของเธอนั้นไม่มีใครหาญสู้ได้

“เธอเป็นคน outspoken เหลือเกิน,” เพื่อนตั้งข้อสังเกต

“By whom?” พาร์คเกอร์ถาม

ตัวอย่างนี้เป็นการใช้คำว่า ‘outspoken’ ให้กำกวมอย่างจงใจ เพราะ outspoken ตามหลัง verb to be เช่นนี้ อาจจะเป็นคำคุณศัพท์ก็ได้ หรือ อาจจะเป็น past participle (รูปของกริยาช่อง 3) ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างประโยคเป็นกรรมวาจกก็ได้ หากเป็นคำคุณศัพท์ ก็จะมี ความหมายว่า เป็นคนพูดจาเก่งเฝื่องฉว ไม่บันยะบันยัง แต่หากเป็นกริยาช่อง 3 ก็จะมี ความหมายว่า ถูกคนอื่นแซงหน้าในด้านการพูด ผู้แปลไม่สามารถเลือกความหมายใดความหมายหนึ่งได้ เพราะจะทำให้เรื่องเสีย ถ้าเลือกความหมายของคำคุณศัพท์ ก็จะไม่เข้ากับข้อความต่อมาว่า “By whom?” โดยใคร? แต่ถ้าเลือกความหมายของ past participle ก็จะทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของเรื่องไป

ลองดูอีกสักสองสามตัวอย่างที่แปลไม่ได้ ถ้าผู้แปลต้องแปลงานที่มีคำพ้องรูปพ้องเสียงแบบนี้ ก็ถือว่าเป็นกรรมของผู้แปล สิ่งที่น่ามาเป็นตัวอย่าง แม้จะเป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่จริงจังอะไร แต่ก็

เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็น ลักษณะการใช้ภาษาที่จะทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้แปล ที่ผู้แปลไม่อาจจะแปลได้ในเรื่องราวประเภทอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน รวมถึงงานแปลที่เป็นการเป็นงานด้วย

When a midget fortune teller escaped from jail,
the newspaper headline read:

“Small Medium at Large.”

เมื่อหมอดูร่างเล็กแหกคุกหนีไป หนังสือพิมพ์พาดหัวข่าวว่า:

“Small Medium at Large.”

จะเห็นได้ว่าพาดหัวข่าวนี้อ่านคำที่มีความหมาย เกี่ยวกับขนาดคือ Small เล็ก Medium กลาง และ Large ใหญ่ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายแล้ว พบว่า มีเพียงคำเดียวที่มีความหมายเกี่ยวกับขนาดคือ คำว่า Small ซึ่งตรงกับคำว่า midget แปลว่า เล็ก ส่วนอีกสองคำเป็นการเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียง Medium มีความหมายตรงกับคำว่า fortune teller หมอดู (ที่เป็นคนทรง) ส่วนคำว่า Large ใช้ตามหลังบุพบท at หมายความว่ายังลอยนวลอยู่ (ยังจับตัวไม่ได้) ดังนั้น จึงรวมสรุปความได้ว่า หมอดูร่างเล็กหนีลอยนวล แต่ถ้าจะแปลเช่นนี้เรื่องทั้งเรื่องก็จะหมดความไปโดยปริยาย เพราะผู้เขียนมีจุดประสงค์จะเล่นคำเพื่อความสนุกสนานมิได้เอาสาระจริงจังแต่อย่างใด

ตัวอย่างสั้น ๆ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการเล่นคำพ้องเสียงโดยเฉพาะ

At the clinic the nurse asked Teresa,

“When did you have your last check-up?”

“Never have,” said Teresa, “A Pole and a
Ukranian, but never a Czech.”

ที่คลินิกแห่งหนึ่ง พยาบาลผู้ซักประวัติการป่วยไข้ถามเทเรซ่าว่า

“คุณ – have check-up ครั้งสุดท้ายเมื่อไหร่”

“ไม่เคยเลย” เทเรซ่าตอบ “เคยแต่กับคนโปแลนด์ และคน
ยูเครน แต่ไม่เคยกับคน Czech.”

“check-up” ของคุณพยาบาล มีความหมายว่า ตรวจสุขภาพร่างกาย แต่บังเอิญพ้องเสียงกับคำว่า “Czech up” ซึ่งมีความหมายอนุมานตามท้องเรื่องในความเข้าใจของเทเรซ่าว่า “ขึ้นห้องกับชาวเชค” คำถามของคุณพยาบาล เมื่อมีการพ้องเสียงเช่นนี้ จึงแปลได้สองอย่างว่า

1. “คุณตรวจสุขภาพร่างกายครั้งสุดท้ายเมื่อไหร่”
2. “คุณขึ้นห้องกับชาวเชคคนสุดท้ายเมื่อไหร่”

ส่วนคำตอบ “Never have” นั้น ก็ถือว่าพ้องรูปพ้องเสียงพ้องโครงสร้างเช่นเดียวกัน และแน่นอนต้องมีสองความหมายด้วย สิ่งทีละไฉนต่างหากที่แตกต่างกัน

1. “Never have (any check-up)” ไม่เคยตรวจสุขภาพเลย (ในความเข้าใจของคุณพยาบาล)
2. “Never have (any Czech up)” ไม่เคยเอาชาวเชคขึ้นห้องเลย (ในความเข้าใจของเทเรซ่า)

ส่วนตัวอย่างสุดท้าย คำสองนัยคำเดียวอาจทำให้คนถึงตายได้ ไม่เชื่อลองอ่านดู

An Englishman, a Frenchman and an Irishman were caught smuggling in Mexico. “We’ll give you gringos a fair trial and shoot you tomorrow,” said the ‘capitan’ of the guard.

“It’s not such a worry, old chaps,” said the Englishman, “I shall invoke the natural disaster plan. These Mexicans are terrified of natural disasters. I’ll go first and just watch my form.”

Next morning the pom was placed against the wall and the sergeant started to give the orders: “Take aim, ready...”

And the Englishman shouted: “Earthquake!”

The Mexicans panicked and ran for cover in all directions while the Englishman, in the confusion, got clean away.

The Frenchman decided to follow suit and when the firing squad had been regrouped he stood against the wall.

“Take aim, ready...”

“Flood!” roared the Frenchman, and again the squad scrambled for cover while the French escaped.

This cunning procedure wasn’t lost on Paddy who had watched it all from his cell.

When he was led out and placed against the wall the plan was set in his mind.

“Take aim, ready...”

“Fire!” hollered Paddy.

คนอังกฤษ คนฝรั่งเศสกับคนไอริช ถูกจับกุมขณะลักลอบค้าของเถื่อนในเม็กซิโก “เราจะไต่สวนฝรั่งเศสอย่างพวกแกอย่างยุติธรรม และจะยิงเป้าพวกแกวันพรุ่งนี้แหละ” ‘กัปตัน’ ตำรวจพูด

“ไม่ต้องกังวลใจไปหรอก เพื่อนเอ๋ย” คนอังกฤษบอกเพื่อน “กันจะเข้าแผนภัยธรรมชาติหลอกมัน ไอ้พวกเม็กซิกันมันกลัวภัยธรรมชาติ ยังกะอะไรดี กันจะเป็นคนแรกนะ พวกแกคอยดูให้ดีก็แล้วกัน”

เช้าวันต่อมา คนอังกฤษก็ถูกนำไปยืนข้างกำแพง หัวหน้าเริ่มออกคำสั่ง: “เล็ง...เตรียมตัว...”

คนอังกฤษตะโกนขึ้นมาว่า : “แผ่นดินไหว!”

คนเม็กซิกันแตกตื่นวิ่งหนีตายกันอลหม่าน คนอังกฤษได้ที่แผ่นหินไปไว้ร่องรอยในความซุกมุนซุกมุนนั่นเอง

เมื่อมือยิงเป้ากลับเข้าที่ คนฝรั่งเศสถูกนำไปยืนข้างกำแพงเป็นคนต่อไป เขาตัดสินใจทำตามแผนการอันได้ผลนั้นทันที

“เล็ง...เตรียมตัว...”

“น้ำท่วม!” คนฝรั่งเศสตะโกนลั่น ซึ่งมีผลทำให้ทีมประหารวิ่งหนีกัน อุตลุดอีกเช่นเคย คนฝรั่งเศสจึงหลบหนีไปได้

วิธีการอันแยบยลนี้ไม่พ้นไปจากสายตาของคนไอริชในห้องขัง ดังนั้นเมื่อเขาถูกนำออกมายืนรอการยิงเป้าที่ข้างกำแพง เขาก็แอบวางแผนเจียบ ๆ อยู่ในใจ

“เล็ง...เตรียมตัว...”

“Fire!” คนไอริชตะโกน

คำสุดท้ายนี้เองที่ทำให้แปลไม่ได้ เพราะคำว่า fire คำเดียวมีหลายความหมาย แต่ในที่นี้มีจุดประสงค์จะให้ เป็น 2 ความหมาย คือ ถ้าเป็นคำกริยาความหมายคือ “ยิง!” แต่ถ้าเป็นคำนามความหมายคือ “ไฟไหม้!” ในภาษาไทยมิได้มีคำ ๆ เดียวที่จะสามารถนำมาถ่ายทอดให้เกิด 2

ความหมาย และเป็นได้ทั้งคำกริยาทั้งคำนามเช่นนี้ ผู้แปลไม่อาจเลือกที่จะแปลว่า “ยิง!” หรือ “ไฟไหม้!” อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วทำให้การแปลนั้นบรรลุผลได้

จะเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงความทุกข์ยากของนักแปลในเรื่องการแปลไม่ออกเพราะความกำกวม ไม่ว่าจะจงใจหรือไม่จงใจ หรือคำ/สำนวนที่ดีความได้หลายนัย หรือคำพ้องรูปพ้องเสียง หรือจากสาเหตุอันใดก็ตาม ท่านผู้อ่านต้องลองแปลดูด้วยตัวเอง เรื่องสั้น ๆ ต่อไปนี้นำมาให้ท่าน ‘ทดสอบ’ ฝีมือการแปลของท่านเอง แต่อย่าลืมว่าก่อนจะไปสู่กระบวนการแปล ท่านต้องอ่านให้เข้าใจนัยที่แฝงอยู่ในความกำกวมเสียก่อน ถ้ายังไม่เข้าใจก็ต้องอ่านจนกว่าจะเข้าใจ เพราะกระบวนการแปลย่อมเกิดจากการทำความเข้าใจสิ่งที่จะแปล แล้วนำเอาความเข้าใจนั้น ๆ ไปถ่ายทอดเป็นภาษาแปล จึงขออย่าว่าอ่านให้เข้าใจก่อน จะถ่ายทอดได้หรือไม่ได้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

1. What is the difference between a Scotsman and a canoe?
-A canoe sometimes tips.
2. What do Arabs do on Saturday nights?
- Sit beneath palm trees and eat their dates.
3. You can't get a drink in Saudi Arabia, but you can get stoned anytime.
4. "Friend, I've hit a bad patch. In fact, I was wondering if you could let me have a five dollars for a bed."
"Sure. Bring it around in the morning!"
5. The aircraft was flying into Honolulu when the man in the window seat spoke to his fellow passenger for the first time.
"How do you pronounce it, Hawaii or Havaii?"
"Havaii," said the passenger.
"Thanks."
"You're velcome."
6. There was a young maid from Madras
Who had a magnificent ass
Not pretty and pink
As you probably think
It was grey, had long ears, and ate grass.

